

„SIIN MA OLÕ“ – LÕUNA-EESTI KUNSTNIKE NÄGEMUSI LÕUNA-EESTIST

Jana Huul

Vana-Võromaaga seotud kunstnike ühisnäitus „Siin ma olõ“ avati 19. augustil 2016 Vana-Võromaa Kultuurikojas (Katariina allee 11, Võru). Näitus on rännanud Rakvere Teatri fuajesse, Valga Muuseumisse, Pärnu Linnagaleriisse. 2018. aasta lõpuks jõudis näitus Saaremaa Muuseumi, sealt edasi sõitsid teosed Lätti, Viļaka linna. Peale seda aga jäävad ekstra ühisnäituse jaoks valminud teosed pikemaks ajaks Vana-Võromaa Kultuurikoja fondi tolmu koguma ja veel väarikamaks küpsema, et need aastate pärast tulevastele põlvkondadele meie kandi loomeinimeste tutvustamiseks galerii seintele riputada.

Vana-Võromaa kunstnike ühisnäitus võtab kokku siin kandis toimeta-vate või siit pärit kunstnike loomingu. Näitusel osaleb nii tuntust kogunud noori kui ka maailmas juba hinnatud kunstnikke. Näituse idee sai tõuke asjaolust, et veel mõni aasta tagasi ei olnud selget ülevaadet sellest, kui palju on üldse neid kunstnikke, kes oma juurte poolest või elukoha valiku tõttu seostavad endid Vana-Võromaaga. Et sellele küsimusele natuke rohkem valgust heita, alustasid Vana-Võromaa Kultuurikoja galerist Jana Huul ja Võru päritolu maalikunstnik Andrus Raag 2013. aastal kunsti- ja kultuuriinimesi koondava andmebaasi loomist, millest omakorda sündis ühisnäituse idee.

Näitus „Siin ma olõ“ (kuraatorid Jana Huul ja Andrus Raag) tutvustabki laiemale publikule Vana-Võromaalt pärit ja selle piirkonnaga seotud kunstnikke nende mitmekesisuses. Meediumite rikkus ja käekirjade erinevus loob parima koosluse oma värvide, mustrite ja olemusega Vana-Võromaa tutvustamiseks. Näituse avamine toimus Võru linna sünnipäeva ajal, kui sünnikodu külastavad tavapäraselt võrukad ja külalised välismaalt. See oli justkui kunstnike kingitus linnale. Ühisnäituse projekti võib nimetada ka maailmarändurite tagasi koju kutsumiseks.

Näitusel osalevad kunstnikud:

Ado Lill, Aivar Rumvolt, Albert Gulk, Andrus Raag, Anna Hints, Anne Prangel, Anni ja Jane Ansmann, Billeneeve, Dmitri Kotjuh, Eha Luik,

Enno Ootsing, Epp Margna, Evelyn Mürsepp, Eveli Varik, Evi Tuvikene, Hapnik, Ilona Ait, Ines Erlemann, Ivar Feldmann, Ivo Lill, Jan Tammik, Jana Huul, Kadi Mõttus, Kadri Toom, Kerttu Laane, Kristina Viin, Krista Nagel, Len Murusalu, Leo Rohlin, Leonhard Lapin, Liive Koppel, Lilia Sink, Lola Liivat, Maire Koll, Margit Säde, Mariliin Kindsiko, Marje Ernits, Martti Ruus, Meelis Krigul, Monica del Norte, Navitrolla, Piret Kullerkupp, Philip Arvo Luik, Peeter Kaasik, Peeter Laurits, Riho Kall, Siiri Minka, Sänk, Tanel Tolsting, Taavi Oolberg, Temuri Hvingija, Tiina Tammetalu, Toomas Kalve, Toomas Kuusing, Triinu Pungits, Viive Kuks, Vilve Unt, Yyhely Hälvin.

Vana-Võromaaga seotud kunstnike ühisnäitusel Tartu Ülikooli Philosophicumis 2018. aasta lõpus ja ja 2019. aasta alguses oli eksponeeritud murdosa kunstiprojektis „Siin ma olõ“ osalenud Lõuna-Eesti kunstnike teostest. Näitusel olid esindatud Põlva ja Võru maakonnas elavad kunstnikud Billeneeve, Epp Margna, Jan Tammik, Navitrolla, Tanel Tolsting, Toomas Kuusing, Piret Kullerkupp, Peeter Kaasik ja Yyhely Hälvin. Alljärgnevalt toome ära nende kunstnike mõtted ja tunded Lõuna-Eestile mõeldes nende endi sõnastuses.

BILLENEEVE CV

51% setu, ülejäänud midagi muud.

Kunstnik Billeneeve on Kunstnike Liidu liige, saanud aastal 2008 Kultuurkapitali aastastipendiumi ning üles kasvanud 100-sarvelise peaga talus Võrumaal. Loomade hingelise ja eesmärgipärase eluga kokku puutunud sünnist saati.

Hetkel peab 500 isendile lähenevat linnutalu Neevemaa lähistel Võrumaal modellinduse eesmärgil.

Põhiolemuselt midagi nii moodsat ja kaasaegset, mida ainult meie kohutav ajastu on võimeline tootma.

Kõik ja mitte midagi.

Olles ise kunstiks, loob setu rahvarõivaid tänapäevase kunsti võtmes.

Billeneeve „Eesti talvine kunst“ sisaldab vaikust, tantsu ja pildilist-tekstilist informatsiooni elu kohta, mis on talle kõige olulisem. Ja valget kana.

MINU LUGU

EPP MARGNA

Ma ei saa pidada ennast võrokeseks, aga laiemas pildis võromaalaseks küll. Olen sünnilt tartlane, aga elu on mind järjekindlalt toonud ja sidunud Võrumaaga, olgugi, et mul siinkandis juuri pole. Minu iseseisva elu peamised kodud on olnud just Vanal-Võrumaal, alustades Karulast ja lõpetades Kanepiga. Kindlalt võin öelda, et oma maailmapildi juured kasvatasin endale alla just Võrumaa küngaste ja metsade vahel. Siin loksus paika elu ja ilma suhe, siin sain laiemas plaanis sotti oma juurtest ja sellestki, mis on minu jaoks elus üldse oluline. Võrumaal on kasvanud üles kõik minu lapsed ja Kanepi lähistelega ostetud talukohas elan, töötan ja tegutsen praegugi. Tartu-Võru suund moodustabki peamise kultuuriliste liikumiste telje, mis minu elus täna oluline on.

Minu viimastel aastatel eksponeeritud pildid kuuluvad sarja „Mälukandjad“. Mälukandjaks nimetan neid sellepärast, et suur osa pildiaainest on pärit rahvapärimusest, s.o rahvalauludest ja -lugudest, legendidest ja mõistatustest. Pildid on maalitud akrüülvärvidega puidule, eelkõige vanadele, juba oma elu tarbeesemetena ära elanud riulijuppidele, uksepaneelidele jne. Meie neid lugusid enam tihtipeale ei tunne ega mäleta. Küll aga võivad oma endiste perenaiste ja -meeste laulusid ning lugusid mäletada need riuli- ja uksejupid. Kõige otsesemalt kajastavadki need pildid minu ellusuhtumist, kuulumist mitte kristlikku, vaid maausulisse kultuuri. Iga kivi, puu, küngas ja oja on endasse salvestanud eelnevate aegade lugusid, nad on hoomanud siitilma kaugelt enam kui üks inimene oma elueal seda haarata vast suudakski. Minu jaoks on see ammendamatu aines piltidele ja läbi nende piltide maalimise ka rajalhoidjaks teel, mida mööda oma elu käia.

MINU LUGU

JAN TAMMIK

Olen sündinud Rakveres ja kunstiõpingud on sidunud mind Tartuga.

Tüdinesin elust Tallinnas ja tahtsin osta oma maaelamist. 5. juulil 2005. aastal ostsin Põlvamaale, Orava valda, Päevakese külla talu. Selles talus elas kunagi kirjanik ja poliitik Karl Ast-Rumor. Mulle meeldis väga selle maja välimus ja arhailine hõng.

See on koht, kus ma saan vaikselt maalida. Restaureerisin maja, säilitades selle vanaaegse stiili. Korrastasin ümbruse ja puhastasin vana allikakoha, lasin kaevata uue tiigi, ehitasin puukuuri ja palksauna. Eriti huvitav tuli välikäimla, mis on suur ja avar – seal tekivad huvitavad ideed uute maalide loomiseks. Kui ma esialgu soetasin maja suvekoduks, siis praeguseks on saanud sellest minu kodu, kus ma elan aastaringelt. Ümbruskonna elanikud on mind hästi vastu võtnud, nendega on mul väga vedanud.

Põlvamaa ja Vana-Võrumaa juures meeldib mulle kõige enam loodus. Vaated siinsetele ilusatele järvedele võiksid olla rohkem avatud, kõik muu võiks jääda nii nagu on – loomulikuks. Olen maalinud Piusat, Võhandu jõge, Lüübnitsa randa, Väraska lahte, Õrsava järve, Lindorat ning lähimat ja kaugemat kodupaiga ümbrust. Kindlasti on Põlvamaal veel palju ilusaid kohti, mida võiks maalida. Üks selline koht on minu kodumaja.

MINU LUGU NAVITROLLA

Olen sündinud Võru linnas 10. augustil 1970. aastal pere esimese lapsena. Pärast sündimist elasin koos vanematega Võrus ja Haanjas ja Trolla külas ja Navi külas. Seega elasin terve lapsepõlve ehk inimeseks kujunemise aja Võrumaal (kes ei usu, vaadaku kaarti). Kuuenda eluaastani ei osanud ma isegi eesti keelt.

Elasin kogu lapsepõlve õndsas teadmises, et suureks ma ei kasva. Paraku tuli leppida illusioonide purunemisega. Sain aru, et lapsemeelsus ja lapsik käitumine on põhjendatud ainult siis, kui oled laps või loll. Ei jäänudki muud üle, kui tõsisemalt kunstiloominguga tegelda. Selles vallas võib olla korraga nii laps kui ka loll, või suur mõtleja, või segane katsetaja. Kunst päästis mu elu.

Kogu minu looming toetub mingil määral Võrumaale. Alates vana-meeste-naiste kahe-kolme- või isegi kuuemõttelistest naljadest ja lõpetades imelise looduse imeliste imetrikkidega. Ainult tõeline stoik suudab siin maal ükskõikseks jääda. Võrumaal leiab selliseid harva. Huvitav on olnud vaadata inimeste reaktsioone, kui oma loomingut mujal maailmas näidanud olen. Enamasti ei usuta, et selline võluväega paik eksisteerib. Ei usuta, et sellised asjad siin aset leiavad nii, nagu ma neid oma piltidel kujutan. Ei usuta, et siin pilved räägivad ja arendavad reaalset pilvetehnoloogiat. Et

maja taga kasvavad majasuurused seemed ja nende sees elavad uut tüüpi loomad, kes pole veel uurijate lahkamislauale jõudnud. Et Võrumaal võib leida merd, mis on suurem kui kogu maailmameri kokku, ja samas elavad siin nii väikesed sipelgad, et kui need kõik kokku koguda, pole ikkagi midagi näha. Et Võrumaalt saab juba ammu otselendudega kaugemaid galaktikaid külastada. Ja nii edasi. Kõik, kes on hiljem Võrumaad külastanud, on oma sõnad tagasi võtnud. Võrumaale toetumine on ennast kuhjaga ära tasunud!

MINU LUGU

PEETER KAASIK

Maalikunstnik Peeter Kaasik, mitmendat põlve tallinlane, on Lõuna-Eestis Haanja kõrgustikul perega suvetalu pidanud üle kahekümne aasta. Viimased viis aastat pole ta aga sügisel pealinna tagasi sõitnud, vaid ongi jäänud tallu elama.

Kuidas tekkis Peeter Kaasikul mõte päriselt maameheks hakata? „Üürisin aastaid Tallinnas ateljeed, kuid masu-aastatel, kui maalide müük nii hästi ei läinud, hakkasin vaatama, kuidas kulusid kokku hoida. Maal on mul sauna peale ateljee ehitatud, saan siin aasta läbi tööd teha ja nii otsustasin Tallinna ateljee käest ära anda,“ selgitab kunstnik oma valikute tagamaid.

Just vaatepilt maalilisest järvest künklikul maastikul ja talust selle kaldal oli põhjus, mis paarkümmend aastat tagasi tekitas Peeter Kaasikus tunde, et ta on suvetalu otsingul jõudnud õigesse kohta. „Sattusin Lõuna-Eestisse juhuslikult pärast sõjaväest tagasitulekut,“ jutustab kunstnik. „Polnud kunagi varem sealkandis käinud. Istusin kord tuttavatega Pegasuse kohvikus ja Valdur Ohakase naine Eetla küsis, kas ma ei tahaks Kütiorgu minna ja nende loomade eest hoolitseda sel ajal, kui Valdur linnas asju ajab. Mulle hakkas see kant väga meeldima ja käisin neil suvel tihti külas.“ Aja möödudes tekkis kunstnikul mõte, et võiks ka oma perele suvekodu muretseda. Meremaalijana oli Peeter Kaasikule tähtis vee lähedus. Nõukogude Eestis oli mere lähedale suvekodu väga keeruline leida ja mees hakkas uurima talu ostmise võimalusi Lõuna-Eestis. Koos sõpradega ette võetud kalastusretkedelt oli talle meeldima hakanud Kavadi järv ja selle maaliline ümbrus.

Lõuna-Eesti metsade ja järvede vahel elada on ilus ja mõnus. „Istun õhtuti järve kaldal. Vesi on nii vaikne ja rahulik,“ tunnistab maalikunstnik Peeter Kaasik mõtlikult. „Ei taha siit küll kuhugi minna.“

MINU LUGU

PIRET KULLERKUPP

Olen sündinud Räpinas.

Lapsepõlves ei osanud ma sünnipaika hinnata, tahtsin ära.

Äratahtmine viis mind seitsmeks aastaks Norrasse mägedesse ja mere äärde.

Kõrged mäed ja taevas jätsid oma jälje. Minu maastikes on alati mäed, kas sealsed või siinsed. Kolm aastat tagasi tulin Kütiorgu, mägede ja orgude vahele, mereks tiik. Õhkan ikka ja jälle, nähes siinseid mägesid, mis minu jaoks ei erine enam Norra omadest.

Selle paiga mitmekülgsus on pannud mind avastama loodust ja mind ennast selle sees, tajuma värvinüansse, märkama muutusi sees ja väljas, olema kohal.

„Mida Sa tegid täna?“

„Tead, täna läks päike looja!“

MINU LUGU

TANEL TOLSTING

Elasin ja kasvasin Võrus, käsin mujal haridust saamas ja tulin tagasi. Nüüd elangi siin. Mu isaisad on Räpina lähedal elanud vähemalt Põhjasõjast saadik. Veel võib lugeda mu päritoluks Ida- ja Ranniku-Eestit, Kohtla-Järvet ning Haanja ümbrust. Külasthan neid kohti regulaarselt senimaani.

Kui Võrru tagasi tulin, esitasin elule pisut rohkem tingimusi kui praegu. Üks neist oli, et Võru linn peaks mind vastu võtma. Juhtus nii, et kõik noored siin ei põlanudki oma minevikku. Selles mõttes olen tänulik oma elukaaslasemale, kes on samuti siit pärit ja tahtis minuga siin olla.

Tagasi Võrru tulles oli mul kerge lootus leida erialaga seotud amet. Ehk võetakse mind kohalikku kunstikooli õpetajana tööle? Nii läkski ja töötan sellel kohal senimaani. Amet on madalapalgaline, ent sisaldab rohkem vabu päevi kui tavatöö. Omajagu loomingulist impulssi ongi nüüd

kandunud just õpetajatöö ja sellega kaasnevate lisatööde peale. Oma sealtsetes tegemistes lähtun tihti sellest, et mida ma ise oleksin tahtnud teada saada, kui oleksin minevikus saanud ise enda õpetaja olla.

Õppida kunsti ajal, mil populaarseim valik oluks majandus ja ärijuhtimine, on sama loogiline nagu kolida tagasi kodulinna ajal, mil suuremasse linna kolimine oluks trend. Ilmselt on see mingisugune hõng, mis ütleb mulle ette: siin domineerib tarbimine-vahendamine-põgenemine, ära seda teed vali. Suuremasse tsentrisse kolimine tähendab minu jaoks, et annan oma otsustusvõime ära kellelegi, kes on minu jaoks liiga tundmatu ja ohtlik. Mulle see ei meeldi.

Varem Võrus elades tundsin end raskemeelsena – põhikool ja gümnaasium olid rusuvad. Kõik, mis tegin, oli lihtsalt eesmärgitu. Võrru tagasi tulin aga värskena. Asi polnudki hariduses, vaid maailmapildilises muutuses. Ülikool hoolitseb, et sul jätkuks informatsiooni, aga ei anna mitte mingisugust alust selle paigutamiseks. Umbes nagu võiks ühte ja samat lehte ilmatuma palju kordi üle trükkida. Teatavasti ei hoolitse haridus enam ammu maailmapildilise rikkuse eest – seda teeb inimese kodumaailm. Olin õpingutega paralleelselt leidnud oma kodumaailma Eesti arengumaagide seltskonnas. Suured tänud neile ja nende juhile.

Võru puhul on oluline märkida, et jah, kinnisvara hinnad on küll odavamad kui Põlvas, aga siiski leidub siin palju noori peresid, kes on sunnitud elama üürikorterites või paigus, mis ei kuulu neile endile. Kuidas peaks tahtma luua kodu, kui elad teadmises, et teed seda kellelegi teisele või et alati saab keegi sult selle lihtsalt ära võtta? See on ka teema, mida olen võrdlemisi poeetiliselt kujutanud oma maalil „Sammaldunud betoon, graniit ja SPAISS“.

Veel selle maali kohta: väga isiklik, ent siiski anonüümseks jääv; inimene mitte liiga kaugel loodusest; otstarbetu ja tulu mittetoov tegevus, mis aitab elul mõtet näha; gravitatsiooniga liimimine; kohalik.

MINU LUGU TOOMAS KUUSING

Olõ sündünü Setomaal Meremäel Issanda aastakal 1976 Jaani ja Esteri pojana. Elli Obinitseh uma kolm edimest eluaastat. Neo olli mu jaos ilusa ja õnnõliku aasta, millest mälehta-õi püaigu midägi, õnnõ õt trepikujah

oll suur apelsinipuu, miä taha-õs tuppa är mahtu, ja väläh kuuri man oll eesti tõugu hagijas. Illos pini oll.

Edesi elli Põlvah (Vana-Võromaa), säääl käve latsiaiah ni opsõ kuulih ku kasusi. Kasusi kavva ni aigupite – no mõnõl õkva om aigu tuu kasumisõga, a egäs kohegi kipet olõ-õs. Ku edimene, tõõnõ ni kolmas kasumisõ aig läbi sai, sõs lätsi Pärnuhe kunsti opma ja säält edesi Talnahe, koh lõpeti EKA BA. Kumlaudet mullõ es anta, a ma lõpõti tuu kah nii, õt olõ-i päivägi säääl kohapääl opnu – seto om seto.

Pääle korgõt kuuli elli ni tei uma tsäpendüisi Pärnuh ku peräh Talnah ni hulksõ müüdä ilma Non Grataga. Tei suurõmbit ku viil suurõmbit tükke ja naid tükke tulõ vast viil, ku Jummal and. Olli är kuustõist Issanda aastakka ja sõs nigu käve üts raksak kohki ... Tiiä-õi koh, a raksak käve. Üte huuga võti uma asa ni kolisi är Võrole, lähkümbähe juurile, kodole, sõprule ni süämele.

Kuis ma kunsti manu jõudsõ ... Pelgä, õt kunst löüdse minno, ja edesi läts joba lihtsambalt ... vai rassõmbalt, tiiä-õi ma kah.

REMO RANDVER (31.03.1984–24.09.2014) R.I.P.

Toomas Kuusingu loomingu kohta on öeldud igasuguseid hirmsaid asju. Mõned nimetavad seda sürrealistlikuks ja mõned ei saa lihtsalt aru, kuidas ta viitsib neid jooni linooli sisse vedada või oma maale kuude kaupa nikerdada, ja ajavad mingit sogast juttu, mida pole mõtet kirja panna. Mina võin teile öelda, et Toomas Kuusingu kunsti puhul on enamasti tegu apokalüptilise ettekuulutusega. Täiesti reaalsete tegelastega tege-likust maailmast. Mitte miski pole väljamõeldis ja liialdustega pole samuti tegemist. Kes arvab aga vastupidi ja peab Toomas Kuusingu kunsti fantaasiaks, see on ise süüdi, et ei oska näha seda, mida paljud teised näevad, ja seda juba pikka aega. Arvestades peagi saabuvat maailmalõppu, võib Toomase loometööd väga päevakohaseks ja vajalikuks pidada.

Kunstnik ja sõber Remo Randver

MINU LUGU YYHELY HÄLVIN

Mina olen Yyhely Hälvin, see imelikkudest imelikuma nimega preilna, kes kaitsnud bakalaureusekraadi animatsioonis (ehk multikategemises, nagu paljud võivad arvata), aga vasema käega teeb samavõrd suure himuga estampgraafikat. Eelkõige sügavtrükki.

Pärit olen Setomaa ja Võrumaa piiri pealt ehk siis lapsena elasin Setomaa pool Mäda jõge. Hiljem kolis perekond teisele poole, aga sügav loodustunnetus ja austus millegi ürgse ja tundmatu vastu jäi. Tunnen, et olen selle paikkonnaga nähtamatuid niite pidi seotud ja miski kutsub ikka ja jälle tagasi. Ideaalmaastikud, kus mustikakarva ööd kutsuvad tulijaid virvatules sohu. Võib ära eksida, kuid samavõrd ka valgustatud saada.

Nii graafikas kui ka animafilmis jutustatakse lugusid. Ka protsess koosneb korduste ilmatu pikast jadast, mis mind väga võlub, sest tegelikult ei või kunagi teada, kuhu täpselt välja jõuab. Sügavtrüki puhul ei näegi päris tulemust enne kui alles pärast pressi alt läbikäimist. Filmi võib teha paar aastat, ent alles pärast sajanditena tunduvat tööd selgub see lõplik variant. Mõlema alguspunktiks on mõõtmatu tühjus, mida tasapisi täita. Söövitatud joontega elukate hingedes, mis nagu puujuured savises pinnas hinge kinni hoiavad.

Lugusid jutustada mulle meeldib, olgugi nad mitmete mõtete sasi-puntrana näitamisele toodud, olgugi nad kummalised, udused ja linnulaulu täis. Mind inspireerivad vaikus, teekond ja suured mustad elukad.

Rabametsa sügavkurblik hingus või hoopis avar kontrastne palavusest kirvendav heinamaa, kus võib pilvedele kõrgel sinitaevas vastu hõigata, seistes ise jalgupidi poris-mudas. Tihedas tihnikus peidab end kummaline Loom. Sügavate tumedate silmadega nagu rabajärv. Hingab õhtu-sumeduses sisse ritsikasirinat ja ööbikulaulu, enne kui künklikust maastikust läbi sammuma hakkab. Ikka sinnapoole, kust kostab allika vaikset vulinat.

Ahjaa, kustkohast see nimi siis tuli. Eks ikka nii, et ema pani. Ja mina küll pole kordagi mõelnud, et midagi teistsugust tahaks ... Eks see ole üksjagu seletamist põhjustanud, sest esmapilgul küsib normaalne inimene suurte silmadega jõllitades, kas see on ikka päris. On küll, vägagi päris, ja sain ta vist sellepärast, et öösel vagusi ei püsinud. Murdesõnu seletades: olen öö hää.